
OP ZONDAG 26 MEI OM 10 U 15 IN DE VOORDRACHTZAAL VAN DE KREDIETBANK, KOUTER, GENT : KLEURDIAPROJECTIE "GENT, HISTORISCH PANORAMA" TWEEDE DEEL, van de XVIIe EEUW tot Heden (ter beschikking gesteld door de Stedelijke Dienst voor Toerisme)

OP ZONDAG 16 JUNI GELEID BEZOEK AAN HET GEERAART DUIVELSTEEN EN AAN HET RIJSARCHIEF. Gezien de grootte van de lokalen is dit bezoek enkel voor de leden en moet beperkt blijven tot dertig deelnemers. Inschrijvingen aan het secretariaat. De leden, die aan het bezoek zullen kunnen deelnemen, worden verwittigd door een rondschrjven.

DE BERG VAN BARMHARTIGHEID TE GENT

Zoals we hebben gezien kwamen de B.v.B. in moeilijkheden : de ijver van het personeel verminderde, er werden ongelukkige processen gevoerd, de hoge bestuurskosten. Naar een dokumēt van 1634 beliepen de jaarlijkse kosten 104 660 gulden; voor Gent was dit 6 360 gulden. Men zocht naar middelen om de B.v.B. te hervormen. Tenslotte voerde men de volgende maatregelen uit :

- 1) vermindering van het personeel : besparing 12 000 gulden
- 2) vermindering van de te betalen interest tot 4 o/o : besparing 72 500 gulden
- 3) verhoging van de rente van 10 o/o op 12 o/o : meer opbrengst 50 000 gulden.

Deze maatregelen kwamen echter te laat; het bestuur van de B.v.B. zag zich verplicht het betalen van de rente te onderbreken.

De B.v.B. hadden niet enkel betekenis voor de armen; ook voor de economie van het land hadden de B.v.B. betekenis. Voorheen voerden de Lombarden de gewonnen interesten uit; thans bleef dit geld in het land. Dat er veelvuldig gebruik werd gemaakt van de B.v.B. kan aangetoond worden door enkele getallen. Van bij de oprichting tot 1649 werden in de B.v.B. te Gent per jaar gemiddeld 71 950 panden ingebracht of ongeveer gemiddeld 240 panden per dag. De gemiddelde waarde van een pand was zes gulden.

De steden waren het niet altijd eens met de voorrechten van het personeel van de B.v.B.; het personeel bracht goederen in de stad vrij van rechten, goederen, die niet enkel voor eigen gebruik waren. Toch werden deze voorrechten door het plakkaat van 26 januari 1651 (1) opnieuw bevestigd : "Sa Majesté ... mandant et commandant ... de laisser les dits Protecteurs, Surintendant général, leurs Officiers et Serviteurs, présents et à venir, pleinement et librement jouir des pri-

vilèges, franchises et exemptions”.

Bij plakkaat van 23 januari 1652 werd een juncta ingesteld met uitgebreide volmachten met als taak “le redressement ultérieur desdits Monts” (2). Onmiddellijk werd de rente teruggebracht tot 2 o/o, de gevraagde interest werd verhoogd tot 15 o/o, de lijfrenten werden maar voor de helft uitbetaald (3).

Er waren echter nog andere moeilijkheden. Na de Frans-Spaanse oorlogen en de verdragen van de Pyreneeën (1659), van Aken (1668) en van Nijmegen (1678) werd Frans Vlaanderen afgestaan aan Frankrijk. Hierdoor gingen de gebouwen opgericht in Arras, Douai, Bergues, Rijsel, Valenciennes en Cambrai verloren.

Volgens sommige auteurs werd in 1695 tijdens het bombardement van Brussel de B.v.B. zwaar beschadigd. Ch. de Broqueville schrijft echter : “Les auteurs qui se penchèrent sur l’histoire des monts-de-piété n’ont jamais pu savoir avec certitude, si le mont-de-piété de Bruxelles fut détruit ou simplement légèrement endommagé lors du bombardement de Bruxelles par les Français en 1695.” (4)

In 1705 verpandde de schatmeester van de hertog van Beieren een diamant en een halssnoer in parels voor 48 000 gulden en wat later een grote diamant voor 70 000 gulden. In 1738 werd het halssnoer verkocht voor 3000 gulden; de diamant was onverkoopbaar tegen een redelijke prijs.

In 1725 vluchtte de surintendant van Brugge met de kas van 31 632 gulden; de verkoop van zijn bezittingen bracht slechts 8 363 gulden op.

Einde 1750 was het totaal bezit van de B.v.B. teruggelopen tot ongeveer een miljoen gulden : dit betekende ongeveer een vijfde van het oorspronkelijk kapitaal. De rente werd niet meer betaald sedert 1715. Onder het personeel heersten talrijke misbruiken : de ambten werden verkocht, de bedienden beoogden enkel eigen voordeel. De schatters, verantwoordelijk voor het verlies bij verkoop, schatten te laag, waardoor verlies aan interest. Aanbrengers leenden voor eigen rekening; het overschot van de verkoop van de panden kwam in de handen van de aanbrengers, die de leenbriefjes bezaten : also een verlies voor de B.v.B., die recht had op de winst van de pandenverkoop, als de eigenaar onbekend was. Er waren ook misbruiken bij de verkoop van de panden : ze werden soms verkocht onder de prijs aan vrienden.

In 1752 vaardigde Karel van Lorreinen een aantal hervormingsmaatregelen uit. Er werd verboden aan het kapitaal te raken en dit onder geen enkel voorwendsel. Tevens werd het betalen van achterstel van rente enkel toegelaten na onderzoek van de bewijsstukken, waarop de erfgenamen steunden om achterstel te eisen. De interest werd bepaald op :

voor panden onder de 300 gulden	15 o/o
voor panden van 300 tot 1000 gulden	12 o/o
voor panden van 1000 tot 3000 gulden	10 o/o
voor panden boven de 3000 gulden	8 o/o

Hierbij zien we, dat de B.v.B. niet alleen ten dienste stond van behoeftigen. Er werd een strenge controle uitgeoefend op de aanbren-
gers. De jaarwedden van de bedienden werden verlaagd :

wedden boven de 800 gulden	met 10 o/o
wedden van 400 tot 800 gulden	met 5 o/o
wedden onder de 400 gulden	met 2,5 o/o

Tevens werd het aantal personeelsleden verminderd. De bedienden moesten een waarborg storten :

tot 400 gulden jaarwedde :	een halve jaarwedde
van 400 tot 600 gulden jaarwedde :	3/4 van de jaarwedde
van 600 tot 800 gulden jaarwedde :	een jaarwedde
boven de 800 gulden jaarwedde :	1 1/2 jaarwedde.

Bij ordonnantie van 1758 werden nog andere hervormingen gedecre-
teerd. Het ambt van opperintendant-generaal werd afgeschaft. De aan-
brengers konden bij overtreding van de reglementen bestraft worden
met een boete van 100 gulden. Te Gent waren in 1788 twaalf aan-
brengers : hun naam en woonplaats vinden we terug in de Aenwyzer
van Gent.

De vermindering van de wedden en het afschaffen van ambten bete-
kende te Gent een besparing van 6389 gulden. Stilaan werd de finan-
ciële toestand van de B.v.B. beter.

Te Gent bedroeg het gemiddeld aantal panden per jaar voor de perio-
de 1760-1779 ongeveer 57 500 panden of 192 panden per werkdag.
Naar hun belangrijkheid stond de B.v.B. te Gent op de tweede plaats
met 12 o/o van het totaal aantal verrichtingen. Brussel bekleedde de
eerste plaats met 22 o/o. Achter Gent kwam Antwerpen (11 o/o),
Namen (10 o/o), Doornik (10 o/o), Brugge (9 o/o), Mechelen (7 o/o),
Mons (6 o/o) en Ieperen (4 o/o).

In 1787 schafte Jozef II de juncta opgericht in 1652 af. Een nieuw
reglement voorzag in een algemeen bureau van toezicht onder het
onmiddellijk bestuur van de Koninklijke Raad en het Rekenhof. Al
deze maatregelen hadden een gunstige invloed. Toch liep hier en
daar soms nog iets mis. Zo bleek bij de dood van de surintendant
van de B.v.B. van Gent in 1788 een tekort van 13 054 pond in de
kas; de som werd terugbetaald door de erfgenamen. In de administra-
tie te Gent kwamen enkele misbruiken aan het licht. De intendent
had het privilege bekomen de leenbriefjes te laten drukken : dit
bracht hem 800 gulden winst op per jaar. Dit werd hem nu verboden,
maar intendent Powis moest iets van de zaak gehoord hebben, want
hij liet in 1791 nog vlug de leenbriefjes voor 1792 drukken.

We zijn op het einde van de Oostenrijkse periode. Met de komst van
de Franse legers stonden de B.v.B. voor een reeks nieuwe moeilijk-
heden. De vertegenwoordigers van het volk bij het leger ruilden de
zilveren munten van de B.v.B. voor papieren geld, dat onmiddellijk

zijn waarde verloor. Bij besluit van 27 thermidor jaar II (14.8.1794) konden de panden teruggetrokken worden mits betaling in assignaten. Met een volgend besluit van 22 nivôse jaar III (12.1.1795) moesten de panden van eerste noodzakelijkheid kosteloos en zonder interest teruggegeven worden aan de leners, indien de waarde van de pand niet hoger was dan twintig pond; panden tussen twintig en vijftig pond moesten teruggegeven worden voor twintig pond. De diamanten en juwelen moesten overgemaakt worden aan de betaalmeeesters van het leger; de wapens en uniformen moesten ingeleverd worden in het militair magazijn. De reden van deze maatregel was het aanslaan van goederen van emigranten, die meenden in de B.v.B. een goede bergplaats te vinden. In 1820 werd het verlies tijdens de Franse overheersing berekend : dit totaal verlies voor de B.v.B. beliep 1 266 735 Nederlandse gulden. De B.v.B. waren geruïneerd. Onmiddellijk ontstonden geheime B.v.B., waar aan woekerprijzen werd geleend. De overheid moest optreden : bij wet van 16 pluviôse jaar XII (6.2.1804) werden de private leenbanken verboden of moesten een toelating van het gouvernement ontvangen. De B.v.B. moesten heringericht worden. Maar hoe het nodige kapitaal te vinden ? Een decreet van 6 april 1804 verplichtte de ontvanger van de burgerlijke godshuizen een waarborg te storten in de kas van de B.v.B. van hun stad. Stilaan heropenden de B.v.B. hun deuren. Mons en Doornik reeds in 1803, Brussel in 1810, Luik als laatste in 1815.

Zo zijn we reeds in de periode van het Verenigd Koninkrijk. Door een K.B. van 1817 werd een inventaris van de B.v.B. opgesteld. In 1820 besloot men tot de likwidatie : het debet beliep 2 771 221 gulden, het krediet gebouwen inbegrepen 532 673 gulden. Aan de schuldeisers werd 19 o/o uitbetaald; de gebouwen werden verkocht.

Wat gebeurde terwijl te Gent ? De intendent had de werking van de B.v.B. voortgezet voor eigen rekening na mei 1795, datum van het besluit waarbij de B.v.B. waren afgeschaft. De gratiskas van bisschop Triest werd door de Fransen geëerbiedigd en begon zijn leningen opnieuw in 1819 met een inkas van 17 857 gulden. De B.v.B. te Gent werd bij K.B. heropend op 1 mei 1820. Het gebouw met de aanpalende eigendommen werd verkocht aan de Burgerlijke Godshuizen en aan het Bureau voor Weldadigheid van Gent voor 43 724 Ned. gulden of 97 432 F in 1819.

In 1826 verscheen een K.B., waarbij een eenvormige regeling werd voorzien voor al de B.v.B. In dit K.B. wordt de noodzakelijkheid van het bestaan van de B.v.B. vastgesteld. Ze werden beschouwd als liefdadige instellingen en werden bestuurd door een commissie, die kosteloos haar taak vervulde. De rekeningen behoorden jaarlijks aan het stadsbestuur te worden voorgelegd.

Een nieuw reglement van de B.v.B. te Gent opgesteld door de gemeenteraad verscheen op 8 oktober 1828. Het kapitaal van de B.v.B. bedroeg

134 000 gulden (283 597 Belg. frank of heden ongeveer dertig miljoen). De interesten waren

voor panden van 0,50 gulden tot 300 gulden	15 o/o
voor panden van 300 gulden tot 1000 gulden	12 o/o
voor panden van 1000 gulden tot 3000 gulden	8 o/o
voor panden boven de 3000 gulden	6 o/o

De minimuminterest werd vastgesteld op een centime. Bij gebrek aan aflossing werd de pand verkocht na veertien maand. Het kooprecht bedroeg 5 o/o ten voordele van de deurwaarder. Op zondag waren de kantoren gesloten. De jaarlijkse winst werd verdeeld tussen het Bureau der Burgerlijke Godshuizen en het Weldadigheidsbureau.

Voor de periode 1822-1830 bedroeg het gemiddeld aantal panden per jaar te Gent 120 000 panden : dit is ongeveer 400 panden per werkdag of ongeveer 160 panden per honderd inwoners en per jaar.

M. STEELS

NOTEN

- (1) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (2) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (3) Plakaatboek voor Vlaanderen, deel III.
- (4) Comte Charles de Broqueville : *Le mont-de-piété de Bruxelles. (1618-1795) Aperçu historique. (Cahiers Bruxellois, tome XIII, 1968)*

HET PRAALGRAF VAN BISSCHOP TRIEST

Het praalgraf van Bisschop Triest is een van de prachtigste werken van de Belgische beeldhouwkunst. Het is het meesterwerk van Jeroom du Quesnoy, broeder van de grote Frans du Quesnoy. Het is trouwens aan Frans du Quesnoy, dat bisschop Triest vroeg zijn grafmonument te maken. Bisschop Triest, zo bekend om zijn mildheid en zijn liefdadigheid, was in betrekking met de grootste kunstenaars van zijn tijd. Hij wilde zijn grafmonument laten maken en zond zijn portret naar Rome, waar Frans du Quesnoy verbleef. Deze zou het hoofd en de twee kinderfiguren hebben ontworpen in 1642, jaar waarin Frans du Quesnoy overleed. Het werk werd nu toevertrouwd aan Jeroom. Het is waarschijnlijk, dat de conceptie van het geheel moet toegeschreven worden aan Frans du Quesnoy en ik ben geneigd te geloven, dat het hoofd van zijn hand is. De prachtige uitvoering en de krachtige gelaatstrekken getuigen van een groot kunstenaar. Het geheel is zeer harmonisch. De bisschop is halfliggend voorgesteld, zijn rechterarm steunt op twee kussens. Op de voorzijde van de sarkofaag bevindt zich een groot bas-reliëf in wit marmer : twee engeltjes houden een